

Marmerimitaties weer zichtbaar op kerkaltaar

Restaurateurs Sint Augustinus leggen unieke vondst bloot

62 | MONUMENTAAL NR.6 2022

In zijn juni-editie 2022 verhaalde magazine MONUMENTAAL uitvoerig over de grootschalige restauratie van het interieur van de Sint Augustinuskerk in de stad Utrecht. Inmiddels is in dat langjarige fascinerende proces een belangrijke volgende stap gezet: het blootleggen van recent ontdekte marmerimitaties op het altaar.

TEKST: CARMEN LOUWE FOTOGRAFIE: KEES TERHORST

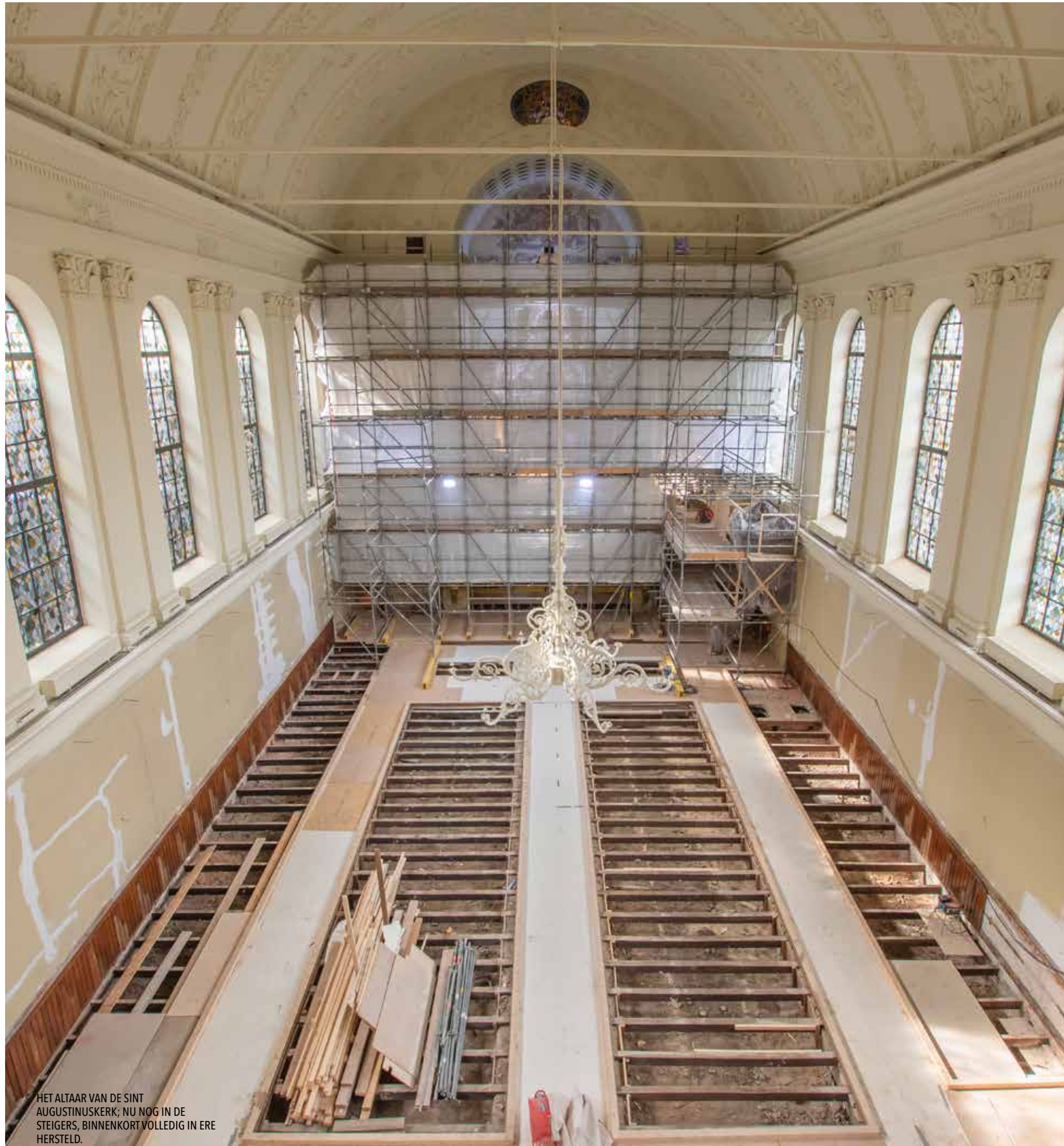
STUDENTEN RESTAURATIE
EN DECORATIE VAN NIMETO
IN ACTIE
(FOTO CLAUDIA JUNGE).

MONUMENTAAL NR.6 2022 | 63

‘Passende neobarokke afwerking’

Bij aanvang van de restauratie had de kerk een witgrijze afwerking met gouden accenten op tal van plaatsen. Het altaar, de gewelven, het orgel en de vele ornamenten waren in de loop van de tijd steeds meer verguld of voorzien van details in goudverf. Na uitgebreid kleurhistorisch onderzoek aan het orgel en andere omliggende delen in de kerk bleek dat het interieur veel soberder van kleur moet zijn geweest.

Op het altaar, bestaande uit een hoofdaltaar en twee zijaltaren, is van alles te zien. Op de zijaltaren bevindt zich een *ensemble* van verschillende heilige figuren. Op het hoofdaltaar is onder meer de Pelikaan met jongen te zien, het Alziend Oog als symbool voor de Heilige Drie-eenheid, de Duif als stralend symbool van de Heilige Geest, veel cherubijnen en engelen, en als *center piece* de heilige Augustinus.

HET ALTAAR VAN DE SINT AUGUSTINUSKERK; NU NOG IN DE STEIGERS, BINNENKORT VOLLEDIG IN ERE HERSTELD.

REEDS BLOOTGELEGD: DIVERSE SOORTEN MARMERIMITATIES WORDEN ZICHTBAAR OP HET HOOFDALTAAR.

De overdaad aan gouden accenten was bepaald niet oorspronkelijk. Tijd voor nadere studie.

“In eerste instantie zou het altaar worden schoongemaakt, de verflaag opgefrist en zouden de vergulde details waar nodig opnieuw worden aangebracht. Toch wilden we ook meer weten over de in archiefstukken beschreven marmeringen”, zegt restauratiearchitect Maarten Peek, werkzaam bij Hylkema Erfgoed. Peek is verantwoordelijk voor ontwerp en begeleiding van de kerkrestauratie, in opdracht van de Sint Martinusparochie. “In 1942 is het altaar wit geschilderd. Maar welke historische verflagen zitten hieronder?”

Kleurhistorisch onderzoek

Hylkema Erfgoed werkt bij de aanpak nauw samen met specialist Claudia Junge, restaurator van historische binnenruimten. Na een aantal kleurentrapjes te hebben blootgelegd, bleken onder de huidige laag maar liefst drie polychrome afwerkingen te zitten.

Om een totaaloverzicht te krijgen van de gebruikte kleuren moesten de verflagen op alle verschillende onderdelen – van hout, stuc én terracotta – nauwkeurig worden onderzocht. Het restauratieteam stond voor een grote verrassing: de ene na de andere marmerimitatie kwam tevoorschijn: zwart marmer, albast, Rouge Royal in twee uitwerkingen en Carrara. Om de verschillende marmerimitaties in kaart te brengen, onderzocht Junge eerst de oudste polychrome laag. “Om je te kunnen wagen aan een reconstructie zijn flink wat referentievlakken nodig. Je moet grote vensters blootleggen om een marmerimitatie te kunnen ‘vatten’. Waar zitten de naden, de aders? Net als bij echt marmer zijn deze patronen niet zomaar te fantaseren; zo karakteristiek en uniek”.

Hele altaar blootleggen

Tijdens het vrijmaken van de vensters deed Junge een fortuinlijke ontdekking: de schellak tussen de oudste polychrome afwerking en de laag erboven bleek erg

HET KLEURRIJKE ALTAAR VORMT EEN PRACHTIGE MATCH MET MUURSCHILDING EN GLAS-IN-LOODPANELEN.

Project in Utrecht waardevolle leerschool voor studenten Restauratie en Decoratie

bros en daardoor gemakkelijk te verwijderen. Deze schellak heeft als buffer tussen de opvolgende lagen gewerkt en de oudste marmerimitaties prachtig geconserveerd.

Hierdoor deed zich een uitzonderlijke kans voor: de originele marmerimitaties konden vrijwel integraal worden blootgelegd. Een flinke klus, maar één die moest gebeuren. Junge: "We hebben ervoor gekozen

er genoeg origineel referentiemateriaal terug te vinden om dat succesvol te kunnen doen.

Studenten op de steigers

Het team van Junge wordt versterkt door studenten Restauratie en Decoratie van Nimeto. Een waardevolle uitwisseling, vindt Junge.

"Wij kunnen de extra handen bij dit project goed ge-

RESTAURATOR CLAUDIA JUNGE VERWIJDEERT NAUWKEURIG JONGE VERFLAGEN OM DE OUDSTE AFWERKING TE ONTSLUITEN.

om het hele altaar millimeter voor millimeter van jongere verflagen te ontdoen. Hierdoor valt alles op zijn plaats. Bij dit neobarokke altaar hoort deze neobarokke afwerking".

Restauratiearchitect Maarten Peek: "Door de oude afwerkingen allemaal bloot te leggen en niet te reconstrueren, brengen we niet alleen de historische beleving terug maar kijken we daadwerkelijk terug in de tijd".

Behoud voor de toekomst

Het blootleggen van de oudste verflaag heeft onherroepelijk destructie van de jongere lagen tot gevolg. Om de kennis over deze verwijderde afwerkingen toch te behouden, worden maatregelen getroffen.

Alle informatie over de afgenomen lagen wordt gedocumenteerd, beschreven en gefotografeerd. Daarnaast worden alleen die delen van het altaar blootgelegd die bezoekers vanuit de kerk kunnen zien. Mocht in de toekomst de wens ontstaan om een polychrome samenstelling uit een andere periode terug te brengen, dan is

bruiken. Daarnaast is het voor de studenten een belangrijke leerschool: we voeren herstel uit op hoog niveau en komen in contact met een enorme veelzijdigheid aan marmerimitaties. Dit project is uitermate geschikt voor het overdragen van kennis aan een nieuwe generatie specialisten".

Altaar als blikvanger

Volgens Maarten Peek voegt het in ere herstelde altaar een nieuwe dimensie toe bij een bezoek aan de Sint Augustinuskerk.

"De focus van de monumentale beleving van het kerkinterieur verschuift. Waren het vergulde stucwerk en de overdaad aan accenten voorheen de blikvangers, nu zal het altaar bij binnenkomst als eerste in het oog springen. Bij het verlaten van de kerk verschuift de aandacht naar het eveneens blikvangende, pas geres taureerde orgel. De kwaliteit van de ruimte ligt nu in het pleisterwerk-reliëf, de eenvoud en de rust van de fraai gevormde ruimte. Een behoorlijke transformatie en een aanwinst voor de Utrechtse binnenstad".